

ЛІКВІДНІСТЬ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В роботі розглянуто ліквідність як економічну категорію. Визначено фактори впливу на ліквідність та її складові.

Ключові слова: ліквідність, ліквідність підприємства, ліквідність активів, ліквідність балансу

Abstract

The paper examines liquidity as an economic category. The factors influencing liquidity and its components are identified.

Keywords: liquidity, enterprise liquidity, asset liquidity, balance sheet liquidity

Вступ

Сучасне підприємництво функціонує в умовах постійної фінансової невизначеності, де здатність своєчасно розраховуватися за зобов'язаннями визначає не лише конкурентоспроможність суб'єкта господарювання, але й саму можливість його існування. У цьому контексті управління ліквідністю перетворюється з технічної облікової процедури на стратегічний інструмент фінансового менеджменту, що потребує глибокого теоретичного осмислення та методологічного обґрунтування.

Поняття ліквідності має тривалу історію формування у науковій думці. Латинський корінь *liquidus* (рідкий, текучий) вказує на первинну метафору: подібно до рідини, яка вільно переміщується, ліквідні активи здатні безперешкодно трансформуватися в іншу форму вартості.

У науковий обіг термін набув поширення на межі XIX–XX століть — передусім у контексті банківської справи, де здатність кредитних установ виконувати вимоги вкладників була питанням їх репутації та стабільності. Поступово поняття ліквідності поширилося на всі сфери господарської діяльності, набуваючи дедалі ширшого змісту.

Результати дослідження

Дж. М. Кейнс розглядав ліквідність як перевагу, яку економічні агенти надають зберіганню активів у грошовій формі задля збереження гнучкості у прийнятті рішень. Кейнсіанська концепція «переваги ліквідності» (*liquidity preference*) визначила ліквідність не просто як технічну характеристику активу, а як відображення поведінкових мотивів суб'єктів економіки в умовах невизначеності [1].

У подальшому дослідники розширили трактування ліквідності, виділяючи її різні рівні: ліквідність окремого активу, ліквідність балансу підприємства, ліквідність підприємства як суб'єкта господарювання та ліквідність ринку в цілому. Таке розмежування дозволило сформувати більш точний понятійний апарат, придатний для практичного застосування у фінансовому аналізі та управлінні.

В таблиці 1 систематизовано підходи до визначення сутності поняття «ліквідність» вітчизняними та іноземними вченими. На основі таблиці 1 можна виділити такі підходи до визначення сутності ліквідності підприємства: балансовий, потоковий, ринковий.

Представники балансового підходу [2; 4; 8; 9] розглядають ліквідність крізь призму структури активів і пасивів підприємства. Відповідно до цього підходу, підприємство є ліквідним, якщо його оборотні активи перевищують поточні зобов'язання, а самі активи здатні бути реалізовані у строки, що відповідають термінам погашення зобов'язань. Саме цей підхід покладений в основу коефіцієнтного аналізу ліквідності.

Представники потокового або динамічного підходу [5; 7] акцентують увагу не на статичному співвідношенні активів і зобов'язань, зафіксованому на певну дату, а на здатності підприємства генерувати достатні грошові потоки для виконання зобов'язань у процесі своєї операційної діяльності. Цей підхід є більш реалістичним з управлінської точки зору, оскільки підприємство може мати

задовільні балансові показники, але водночас відчувати гострий дефіцит грошових коштів унаслідок розривів у часі між надходженнями і витратами.

Представники ринкового підходу [3; 6] оцінюють ліквідність підприємства через призму його спроможності залучати зовнішнє фінансування: отримувати банківські кредити, розміщувати боргові цінні папери або здійснювати емісію акцій. Із цієї позиції ліквідне підприємство — це те, якому ринок капіталів готовий надати ресурси на прийнятних умовах.

Таблиця 1 – Систематизація підходів до визначення сутності ліквідності підприємства

Автор, джерело	Ліквідність підприємства – це
Бріггем Є. Ф. [2]	здатність підприємства виконувати поточні зобов'язання у встановлені строки за рахунок оборотних активів, що можуть бути конвертовані у грошові кошти без суттєвих втрат вартості
Брелі Р. А., Майерс С. К., Аллен Ф. [3]	ступінь легкості та швидкості, з якою активи підприємства можуть бути реалізовані за ціною, близькою до їх ринкової вартості, для забезпечення виконання фінансових зобов'язань
Поддєрьогін А. М. [4]	здатність підприємства швидко реалізовувати активи й одержувати гроші для оплати своїх зобов'язань, тобто це співвідношення величини його високоліквідних активів і короткострокової заборгованості
Терещенко О. О. [5]	динамічна властивість, що відображає перспективну здатність розраховуватися за зобов'язаннями шляхом трансформації активів у грошові кошти або залучення зовнішніх фінансових ресурсів у відповідні строки
Партин Г. О., Загородній А. Г. [6]	комплексна характеристика фінансового потенціалу підприємства, що відображає спроможність активів трансформуватися у грошові кошти у строки та обсягах, достатніх для забезпечення безперебійного перебігу операційної діяльності та своєчасного виконання боргових зобов'язань
Власюк Н.І. [7]	динамічна фінансова характеристика, що відображає не лише поточний стан покриття зобов'язань активами, але й перспективну здатність суб'єкта господарювання підтримувати фінансову рівновагу в умовах цифрових трансформацій та змінного зовнішнього середовища
Левкович О. В., Воробйова А. О. [8]	ступінь здатності підприємства здійснювати розрахунки по своїм короткостроковим зобов'язанням завдяки оборотним активам, які знаходяться в наявності у підприємства і миттєво можуть конвертуватися в гроші
Єпіфанова І. Ю., Джеджула В. В. [9]	наявність в підприємства оборотних засобів у розмірі, теоретично достатньому для погашення короткострокових зобов'язань

Таким чином, ліквідність підприємства — це комплексна фінансово-економічна характеристика, що відображає здатність суб'єкта господарювання своєчасно та в повному обсязі перетворювати наявні активи на грошові кошти для виконання поточних і довгострокових фінансових зобов'язань, забезпечуючи при цьому безперервність операційного процесу та збереження фінансової рівноваги.

Ліквідність підприємства не є статичною величиною — вона перебуває під постійним впливом широкого спектру чинників, що діють як ззовні, так і всередині суб'єкта господарювання. Розуміння природи цих факторів, механізмів їх впливу та можливостей управління ними є необхідною передумовою побудови ефективної системи управління ліквідністю. У науковій літературі існують різні підходи до класифікації факторів ліквідності, однак найбільш поширеним і методологічно обґрунтованим є їх поділ на зовнішні та внутрішні (рис. 1).

Зовнішні фактори впливу на ліквідність формують середовище функціонування підприємства і, як правило, перебувають поза межами безпосереднього управлінського впливу з боку його керівництва. Водночас їх своєчасна ідентифікація та врахування у фінансовому плануванні дозволяють суттєво знизити негативні наслідки їх дії.

Рис.1. Фактори впливу на рівень ліквідності підприємства

На відміну від зовнішніх, внутрішні фактори перебувають у сфері управлінського впливу і саме тому є основним об'єктом уваги фінансового менеджменту підприємства.

Надзвичайно важливим є розмежування понять ліквідності активів та ліквідності підприємства. Ліквідність активу характеризує швидкість і повноту його конвертації у грошові кошти без суттєвих втрат вартості. Ліквідність підприємства є ширшою категорією, що охоплює не лише структуру активів, але й організацію фінансових потоків, якість управлінських рішень та стан відносин із контрагентами [10].

За ступенем ліквідності активи підприємства традиційно поділяються на чотири групи [9; 11]:

A1 — абсолютно ліквідні активи: грошові кошти та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції;

A2 — активи, що швидко реалізуються: дебіторська заборгованість з терміном погашення до 12 місяців, інші оборотні активи;

A3 — активи, що повільно реалізуються: запаси, витрати майбутніх періодів, довгострокова дебіторська заборгованість;

A4 — активи, що важко реалізуються: необоротні активи підприємства.

Відповідно до цієї класифікації будується система співвідношень між групами активів і пасивів, що є основою для оцінки ліквідності балансу підприємства.

У науковій літературі нерідко спостерігається ототожнення понять «ліквідність» і «платоспроможність». Платоспроможність у загальному розумінні — це здатність підприємства у встановлені строки та в повному обсязі виконувати свої фінансові зобов'язання перед усіма категоріями кредиторів. Платоспроможність є більш жорсткою категорією, ніж ліквідність, оскільки передбачає фактичне, а не потенційне виконання зобов'язань [4].

Взаємозв'язок між цими поняттями може бути представлений таким чином [9]:

- ліквідність є необхідною, але не достатньою умовою платоспроможності: підприємство може мати достатній обсяг ліквідних активів, але через неефективну організацію розрахунків своєчасно не виконувати зобов'язання;

- платоспроможність є зовнішнім проявом ліквідності: якщо підприємство стабільно платоспроможне, це свідчить про належний рівень управління ліквідністю;

- у довгостроковій перспективі ці поняття суттєво зближуються: хронічна неліквідність неминуче призводить до втрати платоспроможності.

Терещенко О. О. розглядає платоспроможність як статичну характеристику фінансового стану підприємства на певну дату, тоді як ліквідність — як динамічну властивість, що відображає

перспективну здатність підприємства розраховуватися за зобов'язаннями [5]. Таке трактування видається методологічно точним і відповідає сучасним вимогам фінансового управління.

Управління ліквідністю підприємства є складовою частиною загальної системи фінансового менеджменту і спрямоване на досягнення збалансованості між двома протилежними цілями: забезпеченням достатньої ліквідності для виконання зобов'язань та максимально ефективним використанням фінансових ресурсів.

Висновки

Таким чином, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що ліквідність є фундаментальною категорією фінансового управління підприємством, що відображає його здатність своєчасно та повністю виконувати фінансові зобов'язання за рахунок наявних активів. Управління ліквідністю є необхідною умовою фінансової стійкості підприємства і набуває особливого значення в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Keynes J. M. The General Theory of Employment, Interest and Money. London : Macmillan, 1936. 403 p. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-70344-2>
2. Brigham E. F., Houston J. F. Fundamentals of Financial Management. 15th ed. Mason : Cengage Learning, 2019. 768 p.
3. Brealey R. A., Myers S. C., Allen F. Principles of Corporate Finance. 13th ed. New York : McGraw-Hill Education, 2020. 976 p.
4. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : підручник. 8-ме вид., перероб. та доп. Київ : КНЕУ, 2013. 519 с.
5. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 554 с.
6. Партин Г. О., Загородній А. Г. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. 412 с.
7. Власюк Н.І. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Львів: Видавництво «Магнолія-2006». 2024. 254 с.
8. Левкович О. В., Воробйова А. О. Аналітичні основи ліквідності та платоспроможності підприємства. Ефективна економіка. 2022. № 5. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10307>
9. Спіфанова І. Ю., Дзеджула В. В. Фінансовий аналіз та звітність: електронний практикум комбінованого (локального та мережного) використання. 2-ге вид., доп. Вінниця : ВНТУ, 2022. 144 с
10. Бланк І. О. Управління фінансовою стабілізацією підприємства. Київ : Ельга : Ніка-Центр, 2003. 496 с.
11. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. / За заг. ред. Школьник І. О. [І. О. Школьник, І. М. Боярко, О. В. Дейнека та ін.] К. : «Центр учбової літератури», 2016. 368 с.

Сергій Дмитрович Мришук – студент групи МФКД-22бз, факультет Менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет,

Науковий керівник: **В'ячеслав Васильович Дзеджула** – д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Serhii Mryshchuk – student of group MFKD-22bz, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University,

Scientific Supervisor: **Viacheslav Dzhezdhula** – Dr. Sc. (Econ.), Professor, Professor of the Department of Finance and Innovation Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.